

IN MEMORIAM ANTS-MICHAEL UESSON

Silmapaistva lingvistilise uuendaja Ants-Michael Uessoni surmast on möödunud juba aasta. Tema esimesel surma-aastapäeval meenutatagu teda hea sõnaga.

Silmapaistev keeleteaduse uuendaja Ants-Michael Uesson sündis 13. augustil 1926 Tallinnas advokaadi pojana. Ta õppis Westholmi ja Gustav Adolfi gümnaasiumis. Uesson jõudis olla Gestapo

vang ja 18-aastasena võidelda Eesti vabaduse eest admiral Johan Pitka väesalgas, kuni pidi 1944. aastal purjepaadiga Rootsi põgenema. Seal töötas ta mitmel pool Skåne läänis, lõpuks ravimifirmas. 1957. aastal asutas ta oma ravimifirma, mille juhtimine jäi tema leivatöökõrge vanaduseni.

Uesson hakkas kuulama Lundi Ülikoolis võrdleva keeleteaduse professori

Nils Holmeri loenguid. Holmer oli erakordselt mitmekülgete huvidega lingvist. Aastal 1955 sooritas Uesson Holmeri aines litsensiaadieksami. Koos Holmeri ja ühe kaasüliõpilasega ilmutati 1961. aastal Lundi Ülikooli sarjas „Språkliga bidrag” ka üks uudne artikkel keeletüüpide, veregruppide ja kultuuriareaalidest. Holmer pensioneerus 1960. aastate lõpus ja tema aine lakkas seejärel Lundis olemast. Kuid Uessonil valmis ja ilmus 1970 Malmös kirjastuse Eesti Post väljaandel doktoriväitekirjaks mõeldud töö „On Linguistic Affinity. The Indo-Uralic Problem”, mille kaitsmine oli aga muutunud nüüd võimatuks. Raamatuna ilmumise tõttu võis Uessoni tööga siiski laiemalt tutvuda.

Uessoni raamat osutab, et nelikümmend aastat tagasi oli ta seisukohtadel, mis hämmastavad oma nüüdisaegsusega ning peaksid olema taas osa diskussioonist, mis käsitleb uurali keelte päritolu ning kontakte teiste keelerühmadega. Oma raamatu kokkuvõttes kirjutab Uesson muuseas: „Kui me aktsepteerime seda, et hüpoteetilistel uurali keelte, erinevate turgi, mongoli ja tunguusi-mandžu keelte algstaadiumidel ja lisaks indoeuroopa keelte algstaadiumil on kõigil olnud oma minevik, mil need algstaadiumid võisid moodustuda erinevatest komponentidest, siis ei välista miski oletust, et mõningad neist komponentidest (millest moodustusid erinevad uurali, altai ja indoeuroopa keelte algstaadiumid) võisid olla identsed, samal ajal kui mõni teine neist vanadest komponentidest seda kahtlemata polnud. [...] Kokkuvõtteks võib välja pakkuda, et nii kaugele kui keelte areng on jälgitav, peab keelelise ühtekuuluvuse mõiste sisaldama nii geneetilist sugulust kui ka kontaktset seost, sest tegemist on põhiliselt sama nähtusega, ainult erineva nurga alt vaadatuna.”

Järgenud aastakümneil oli Uesson küllalt aktiivne esineja ja kirjutaja Rootsi eesti pagulaskonna mitmesugustel foorumitel, käsitledes sealhulgas ka keeleküsimumusi. 1999. aasta kevadel pidasin ma Lundi Ülikoolis kolme kuu

jooksul loengusarja uuenduslikust uralistikast ning Uesson oli pidevalt üks mu kuulajaid ja probleemide kaasarutlejaid, sõites selleks kohale naaberlinnast Malmöst. Meie kontakti tulemusel avaldas Uesson Tartu Ülikooli sarjas „Fenno-Ugristica” mitu kirjutist. „Finno-Ugric and Indo-European” (Fenno-Ugristica 22. Tartu, 1999) käsitles laiemal taustal üsna kriitiliselt Kalevi Wiigi uurali-indoeuroopa keelesuhete hüpoteesi. 1999. aastal osales Uesson rühmituse „Juured” III sümpoosionil Eestis ja pidas ettekande „Indo-European and Uralic” (Fenno-Ugristica 23. Tartu, 2000), mille ta võttis kokku järgmiselt: „Minu arvamus on endiselt see, et soome-ugri rahvad asustasid vööndina ala Uuralitest Läänemereni ja võibolla isegi Atlandi ookeanini. Neist põhja pool olid arktilised rahvad: saamid, samojeedid, jukagiirid ja arvatavasti mitmesugused paleosiberi keeli kõnelnud populatsioonid. Soomeugrilastest lõuna pool olid indoeuroopa rahvad, samuti vööndina Atlandi ookeanist vähemalt Kaspiani. Nii nagu oli olemas teatav keeleliit soome-ugri rahvaste vahel, oli olemas samasugune keeleliit ka indoeuroopa rahvaste vahel.” Artiklid „On Some Interesting Similarities in Indo-European and Finnic Vulgar Terms” (Fenno-Ugristica 26. Tartu, 2004) ja „On the Lexical Similarities in the Finnic and Indo-European Terms for (Domestic) Animals and Africulture, Also Birds, Fishes etc.” (Fenno-Ugristica 27. Tartu, 2005) käsitlesid vanu sõnavaraseoseid. Kirjutises „On the Possible Relationship Between Finnic and Sinic” (Fenno-Ugristica 27. Tartu, 2005) vaatles Uesson kriitiliselt Jingyi Gao vastavat hüpoteesi.

Ants-Michael Uessoni surmaga 24. juunil 2009 Malmös kaotas keeleteadus oma silmapaistva ja uuendusliku esindaja. Kadunu oli erakordselt tolerantne ja sõbralik, kuid samal ajal põhimõttekindel inimene. Ta teaduslik pärand ja soe mälestus temast jäävad meiega.

AGO KÜNNAP